

1851 MEĞRİ DEPREMİ

Muhammed YAZICI*

ÖZET

Anadolu'nun Güneybatısında, Akdeniz bölgesi ile Ege bölgesini ayıran hattın Akdeniz bölgesi içinde kalan Meğri(Fethiye) eskiçağdan günümüze birçok depreme maruz kaldı. İnceleme konumuz olan 1851 depreminde Meğri ve civarında 45 ölüm vakası gerçekleşti. Deprem neticesinde Meğri iskelesi zarar gördü ve çoğunluğunu evlerin oluşturduğu 866 adet bina kısmen veya tamamen yıkıldı. Artçı sarsıntıların yaklaşık bir ay devam ettiği sürece, bölge sakinleri havalanın kısmen soğuk olmasına rağmen sahilde çadırlarda ikamet etti. Devlet merkezinden gönderilen görevli, gerekli incelemelerde bulundu ve hazırladığı hasar tespit defterini merkeze sundu. Depreme maruz kalan halk devlete ödemek zorunda oldukları verginin affını istediysede bu talep kabul edilmedi. Devlet merkezi vergilerin bir sene ertelenmesini kabul etti.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Deprem, Meğri(Fethiye), Meğri Limanı.

1851 MEĞRİ EARTHQUAKE

ABSTRACT

Meğri (Fethiye) located within the Mediterranean side of the dividing line between Mediterranean region and Aegean region on the Southwest of Anatolia have been subject to many earthquakes since ancient times. The present study deals with 1851 earthquake resulting in the death of 45 people in Meğri and its surrounding area. The earthquake destroyed Meğri port and totally 866 buildings most of which were houses were partially or completely destroyed. Aftershocks went on nearly for one month and during this period, the inhabitants of the town lived in tents put up on the shore though the weather was very cold. The official sent by the central government made some investigations and submitted the damage assessment report to the central government. Though the people subject to the earthquake wanted a tax amnesty, it was not accepted by the government. The government just decided to put off the taxes for one year.

Keywords: Ottoman State, Earthquake, Meğri (Fethiye), Meğri Port.

1. GİRİŞ

Depremler, doğal afetler içerisinde şüphesiz en yıkıcı olanıdır. Günümüzde üzerinde en çok çalışılan ve ülkemiz açısından bakıldığında gündemden hiç düşmeyen bir konu olma özelliğini göstermektedir. Öneme binaen çeşitli bilim dallarında depremler üzerine çok çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Son yıllarda Osmanlı tarihçileri de imparatorluk sınırları içinde vuku bulan depremler üzerine çalışmaktadırlar¹.

---

*Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Bu konuda yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler**, Editör: Elizabeth Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001; Hüseyin Muşmal, "Konya Eyaleti İlgün Kazası'nda Yaşanan 1866 Depremi

Yer bilimciler açısından geçmişte meydana gelen depremlerle ilgili bilgi veren kaynaklarda dikkati çeken iki nokta vardır. Bunlardan ilki depremin merkez üssü, diğeri de depremin büyüklüğüdür. İnsani ve maddi kayıplar ile yaşanan depremlerin sosyal ve ekonomik sonuçları ise yer bilimciden çok tarihçileri ilgilendirir. Fakat çoğu zaman tarihçilerin ulaştığı bu bilgiler depremlerin merkez üssünün ve büyüklüğünün tespitine katkı sağlar². Günümüzde herhangi bir bölgenin tektonik yapısının anlaşılması ve bölgedeki sismik tehlikenin değerlendirilmesi için depremlerle ilgili bilgilerin mümkün olduğu ölçüde geriye götürülmesinde fayda vardır³.

Deprem etkinlikleri bu konuda çalışan uzmanlar tarafından, dünyada deprem istasyonlarının yaygınlaştığı 1900 yılı sınır alınmak suretiyle tarihsel dönem(1900 öncesi) ve aletsel dönem(1900 sonrası) olarak iki kısma ayrılarak incelenmiştir. Verilere göre Muğla ve yöresinde M.S 11-2000 yılları arasında şiddeti IV ve üzerinde 803 deprem meydana gelmiştir. Tarihsel dönemde(M.S. 11-1900) 36 deprem kaydı vardır. Bu depremlerin 11'inin şiddeti VII ve üstü olup dış merkezleri Datça, Bodrum, Fethiye ve Rodos adasıdır. Bu dönemde Fethiye-Datça-Rodos adası üçgeninin nispeten daha aktif olduğu görülmektedir. 1850-1900 yılları arasındaki depremlerden ayı belli olanların 14'ü insanların zamanlarını genelde kapalı ortamlarda geçirdiği kış aylarında gerçekleşmiştir. Aletsel dönemdeki deprem sayısı 767'dir. Bu dönemdeki depremlerin önemli bir kısmı Sarya Adası, Astropatalya Adası, İstanköy Adası, Rodos Adası, Gökova Körfezi, Köyceğiz, Gölhisar ve Muğla civarında toplanmaktadır⁴.

Üzerine Bir İnceleme”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.20, Konya 2008, s.517-527;Orhan Kılıç, Mühimme Defterlerine Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Depremler, **Osmanlı(Toplum)**, C. V, s.671-677;Kemalettin Kuzucu, “Osmanlı Döneminde İstanbul Depremleri, **Osmanlı(Toplum)**, C. V, s.678-686.; Feda Şamil Arık, Selçuklular Zamanında Meydana Gelen Depremler, **Tarih Araştırmaları Dergisi**,Cilt:16 Sayı:27, s.13-32;Hamiyet Sezer, 1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 18, S. 29, Ankara 1996, s.169-197; Feda Şamil Arık, Bizans Döneminde İstanbul'da Depremler, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.19, S.30, Ankara 1997, s.299-317;A.Nükhet Adıyeke-Nuri Adıyeke, “1856 Girit Depremi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.31, S.51, s.1-38; Selahattin Satılmış, “Osmanlı'da Bir Afet Yönetim Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi”, **HistoryStudies**, Vol. 4/1, 2012, s.503-527.

² N.N. Ambrasesys-Caroline Finkel, “1500-1800 Döneminde Balkanlar'ın Depremselliği Üzerine Yayımlanmamış Osmanlı Arşiv Bilgileri”, **Osmanlı İmparatorluğunda Doğal Afetler**, (Edit: Elizabeth Zachariadou), (Çev: Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s.100.

³ Nicalas N.Ambraseys -Caroline F. Finkel, **Türkiye'de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler, Bir Tarihsel İnceleme, 1500-1800**, TÜBİTAK, Ankara 2006, s.23.

⁴ Lütfi İhsan Sezer, “Muğla Yöresinde Deprem Aktivitesi ve Riski”, **KuvaternerÇalıştayı IV**, İTÜ Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, İstanbul 2003, s.113-115.

2.1851 MEĞRİ DEPREMİ

XIX. yüzyıl sonlarına kadar Meğri⁵ adıyla anılan şehir Likya Krallığı sınırları içinde bulunan Telmessos⁶antik kentinin kalıntıları üzerinde kurulmuştur. Ortaçağ'da Türk fethine uğramış sahil yerleşimlerinden biri olan Meğri, II. Murad zamanında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve Anadolu Eyaletine bağlı olarak oluşturulan Menteşe Sancağı'nın bir kazası haline getirilmiştir⁷.

Anadolu'nun Güneybatısında, Akdeniz bölgesi ile Ege bölgesini ayıran hattın Akdeniz bölgesi içinde kalan Meğri, Batı Anadolu Deprem Alanı içindeki Rodos-Fethiye Körfezi bölgesi⁸ olarak adlandırılan deprem fayında bulunmaktadır. M.Ö 240 ve 141 yıllarında büyük depremlerin yaşandığı bölge daha sonraki dönemlerde de birçok irili ufaklı depremin tahripkâr etkilerine maruz kalmıştır⁹.

İncelenen Osmanlı arşiv belgelerinde,Meğri'de meydana gelen depremin tarihi ile ilgili bilgilerin kaynağı merkezden gönderilen görevlinin hasar tespiti esnasında topladığı bilgilerdir.Meğri ve civarında meydana gelen depremin neden olduğu hasarın tespiti amacıyla *Asakir-i Bahriye-i Şahane* Binbaşlılarından Zühdü Bey görevlendirilmiştir. *Tersane-i Amire* hazinesinden kendisine bu görev için 1000 kuruş harcırah verilmiştir¹⁰.

Meğri'de meydana gelen bir dizi depremin ilkinde Rodos adasında da bir deprem meydana gelmiştir. 28 Şubat 1851(26 R.Ahir 1267) Cuma günü saat 22.50'de meydana gelen depremde Rodos Kalesi içinde

---

⁵ Kazanın ismi 1913-1914'de şehit pilotlardan Fethi Bey'in hatırasına Fethiye olarak değiştirilmiştir. Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)**, TTK, Ankara 2010, s.15; Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, Gümüş Basımevi, İstanbul 1983, s.90.

⁶ Telmessos antik kentinin coğrafi özellikleri ile ilgili olarak bkz. Mesut Doğan, "Tarihi Coğrafya'dan Bir Örnek: Telmessos", **Marmara Coğrafya Dergisi**, S. 19, Ocak 2009, s.55-68.

⁷ Besim Darkot, "Menteşe", **İ.A.,C.VII**, s.723;Telmessos'un içinde bulunduğu Lykia Bölgesi ile ilgili olarak bkz. Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**, TTK, Ankara 2001, s.133-149.

⁸ Büyük bir kısmı ile Türkiye dışında bulunan bu bölgenin tektonik yapısı oldukça karışıktır... Rodos ile Fethiye arasında çok derin(kıyıda 38 km. uzaklıkta 3865 m.) bir deniz altı çukuru vardır. Bu çukur Anadolu tarafından çok dik bir kıyı çizgisi ile çevrilmiştir ve bu çizgi boyunca birçok sıcak kaynaklar sıralanmıştır. Bu durum kıyının diğer tektonik özellikleri, burasının bir fay olduğunu farz ettirmeye kâfidir..." Bkz. Nuriye Pınar-ErvinLahn, **Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu**, Türkiye Cumhuriyeti Bayındırlık Bakanlığı Yayını, Ankara 1952, s.27.

⁹ Meğri'de meydana gelen diğer depremler 528, 1481, 1635, 1660, 1843, **1851**, 1852, 1855, 1856, 1859, 1863/70, 1885, 1886, 1896, 1940, 1943, 1957 yıllarındadır. Bkz. Nuriye Pınar-ErvinLahn, **a.g.e.**, s.123.

¹⁰ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA.), İrade. Dahiliye(İ.DH.), 230/13825**, Lef:8(14 Ca 1267/17 Mart 1851)

Muhammed YAZICI

bulunan Sercivan (سرجیوان) Camiinin minaresi yerinden oynamış ve minarenin şerefesinden yukarı kısmında olan taşlar yerlerinden çıkmıştır. Yine Cengel kulesi denilen burcun doğu tarafı yıkılmış ve burcun aşağısında bulunan dükkân ve hanelere zarar vermiştir. İlgili tarihte meydana gelen depremde, Rodos adasında herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır. Hasarlı olan minare ve burcun yerleşim yerlerine yakınlığı nedeniyle yıkıtılması hususunda Rodos meclisinde karar alınmıştır¹¹.

Zühdü Beyin hasar gören köyleri dolaşırken halktan edindiği bilgilere göre, Rodos depremi ile aynı tarihte ve akşam saat 23:30 sularında Megri'ye dört saat mesafede olan Babadağ "top gibi" gürlemiş fakat hareket-i arz vuku bulmayınca herhangi bir can kaybı yaşanmamış sadece civar köylerin bazılarında evlerin, camilerin, kiliselerin ve bahçelerin duvarları zedelenmiştir. Yine halkın ifadelerine göre "gece saat altıya vardık da" yine Babadağ'ı gürlemiş ve evvelkinden daha şiddetli bir sarsıntı meydana gelmiştir. Belgenin ifadesine nazaran hasar tespiti amacıyla defteri tutulan sarsıntı budur. İlgili belgede bu sarsıntıdan sonraki bilgilerin kaynağı, sarsıntılara bizzat şahit olan Zühdü Beydir. Görevlinin Rodos Adasından hareketle Megri'yehareket ettiği iki farklı tarih bulunmaktadır. Bunlardan ilki 24 Mart 1851(21 C.evvel 1267)'dir. Bu tarihten Rodos'a geri döndüğü tarihe kadar saatte bir iki defa Babadağ yine gürlemiş ve nihayet 26 Mart 1851'de şiddetli bir sarsıntı meydana gelmiştir. Bu sarsıntı esnasında Babadağ'ın yarısından ziyade kısmı yıkılmış ve dağdan beyaz tütün(duman) zuhur ettiği kaydedilmiştir¹².

İkinci tarih ise 2 Nisan 1851(30 C.evvel 1851)'dir. Görevli burada yine 28 Mart 1851(25 C. Evvel 1267) tarihinde bir depremin varlığından söz etmekte ve bu tarihten 9 Nisan 1851(7 C.ahir 1267) tarihine kadar depremlerin sürdüğünden bahsetmektedir. Hatta 7 Nisan 1851(5 C. Ahir 1267) tarihinde yine civarda bulunan dağların gürüldediği fakat bölge ahalisinin önceki sarsıntılara oranla daha sakin olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarih aralığında Rodos'da da sarsıntılar meydana gelmiş fakat herhangi bir hasara neden olmamıştır¹³.

19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi'de 1851 Megri Depremi ile ilgili bir kayıt bulunmamaktadır¹⁴. Tanzimat

¹¹ BOA., İ.DH., 230/13825, Lef:1(2 Ca 1267/5 Mart 1851)

¹² BOA., İrade. Meclis-i Vala (İ.MVL.), 209/6790, Lef:3; Ceride-i Havadis gazetesinde iki farklı dağda volkan zuhur ettiği kaydedilmiştir. Bunlardan birinin ismi Simpovlo? dağdır. Diğer dağın ismi verilmemiştir. Muhtemelen bu dağ Babadağ'dır. Ayrıca sarsıntının etkisiyle iki dağın birbirine yaklaştığı belirtilmiştir. Bkz. **Ceride-i Havadis**, Numara 528,(17 C.ahir 1267/19 Nisan 1851) 530(6 Receb 1267/7 Mayıs 1851)

¹³ BOA.,İ.MVL., 209/6790 Lef: 4 (8 C. Ahir 1267/10 Nisan 1851)

¹⁴ Takvim-i Vekayi'nin 1 Nisan 1851/29 C.evvel 1267 tarihli sayısında incelediğimiz Megri Depreminin gerçekleştiği 28 Şubat 1851/ 26 R.ahir 1267 tarihinde Erzincan'da

1851 Meğri Depremi

döneminin ikinci ve yabancı sermaye ile kurulan ilk gazetesi olan Ceride-i Havadis'de, Meğri Depreminin 25 Şubat 1851(23 R.ahir 1267) tarihinde akşamüzeri 23:00'da gerçekleştiği, epeyce evin yıkıldığı, üç kişinin de hayatını kaybettiği ve aynı tarihlerde İsviçre'de de dehşet verici depremlerin vuku bulduğu haber olarak verilmiştir¹⁵. Yine depremin oluşturduğu korku nedeniyle halkın sahillerde çadırlarda oturduğu belirtilmiştir¹⁶. Ceride-i Havadis'de, 1851 Meğri depreminin 26 Temmuz 1851(28 Ramazan 1267) tarihine kadar devam ettiği hatta 26 Temmuz 1851(27 Ramazan 1267) tarihinde üç şiddetli depremin gerçekleştiği bilgisi bulunmaktadır¹⁷. Son olarak ardı arkası kesilmeyen depremler, Osmanlı arşiv belgelerinin yaklaşım tarzından farklı olarak "umur-ı acaibden" bulunmuştur¹⁸.

3.1851 MEĞRİ DEPREMİNİN NEDEN OLDUĞU HASAR

Zühdü Bey İstanbul'dan hareketle önce Rodos'a oradan da Meğri'ye geçmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere hasarın tespiti için Meğri'ye iki kez geçmiştir. İlk geçişinde Meğri'de 3 veya 4 gün kalmıştır.¹⁹ İkinci olarak geçtiği tarih 2 Nisan 1851(30 C. Evvel 1267)'dir. Meğri'ye bu ikinci geçişinde kaç gün kaldığı belli değildir. Meğri'ye ilk geçişinden sonra tekrar Rodos'a dönmesi ve ikinci kez Meğri'ye gelmesinin nedeni belli değildir. Devam eden sarsıntıların etkisi altında kalmış olması muhtemeldir. İkinci bir ihtimal de devam eden sarsıntıların etkisiyle hasar tespitinin uzaması ve bu nedenle ikinci kez Meğri'ye gelmesidir.

Zühdü Bey'in görevlendirilmesiyle, depremle ilgili olarak rivayet edilen durumun tahkiki, yıkılan Meğri Limanının hasar tespitinin yapılması ve depreme maruz kalarak evleri yıkılan ahalinin münasip mahallere yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Zühdü Bey, 25 Mart 1851 (22 C.evvel 1267) tarihinde yanındaki yerel görevlilerle birlikte köylere çıkarak depremin neden olduğu hasarın tespiti işine koyulmuştur. Gittiği köylerde gerek Müslüman ve gerekse Hristiyan olan erkek, kadın ve çocukların yüreğin dayanamayacağı ağlamalarına şahit olmuştur. Yerel halk bir taraftan da kendilerinin durumunu sormaya gelen Zühdü Bey şahsında Sultan Abdülmecid'e minnetlerini sunmuş

---

bir deprem olduğu ve bir hasara neden olmadığı ile ilgili Erzincan Karantina Müdürünün bir bilgilendirmesi bulunmaktadır. Bkz. **Takvim-i Vekayi**, Defa:445.

¹⁵ **Ceride-i Havadis**, Numara: 524(21 C. Evvel 1267/24 Mart 1851), Numara: 527(12 C.ahir 1267/14 Nisan 1851)

¹⁶ **Ceride-i Havadis**, Numara: 528(17 C.ahir 1267/19 Nisan 1851), Numara: 530(6 Receb 1267/7 Mayıs 1851)

¹⁷ **Ceride-i Havadis**, Numara: 544(26 Şevval 1267/24 Ağustos 1851)

¹⁸ **Ceride-i Havadis**, Numara:538(5 Ramazan 1267/4 Temmuz 1851)

¹⁹ İlgili belgede Rodos'dan Meğri'ye geçilen tarih 24 Mart 1851(21 C.evvel 1267)'dir. Rodos'a geri dönüş ise Meğri'de 26 Mart 1851 yılında meydana gelen depremden birkaç gün sonra gerçekleşmiştir. Bkz. **BOA., İ.MVL.209/6790, Lef:3.**

ve bu ziyaretten duydukları memnuniyeti belirtmişlerdir. Halkın ifadeleri belgeye şu şekilde yansımıştır: “...*Rabbimiz padişahımız hazretlerine tükenmez ve bitmez ömürler ihsan buyursun bizim gibi âcize fakara kullarının hallerini istihsar zımında mahsusen sizleri göndermişler bizler bu nimet-i azimenineda-yıhakk teşekküründe aciz ve kusuruz deyu ne gûne ve ne suretle teşekkür edeceklerini şaşırılmış oldukları...*”²⁰

Meğri’de meydana gelen depremler sonucu birisini de bizzat Binbaşı Zühdü Beyin şahit olduğu en önemli hasar Meğriiskelesinde yaşanmıştır. Deprem esnasında yüksek dağlardan büyük taşlar yuvarlanmıştı.Meğri dağı denilen küçük bir dağdan yuvarlanan ve ağırlıkları ellişer kantar²¹ olan taşlar Meğri iskelesinde herhangi bir can kaybına neden olmasa da birkaç ev ve mağazanın yıkılmasına neden olmuştur. Ayrıca deniz suyu iki arşın²² yükselmiş²³, iskelenin batı tarafı batmış ve batan yerlerden siyah sular zuhur etmiştir. Sarsıntı esnasında iskelede bulunan gümrük memurlarından Mustafa’nın, bir taşın üzerine koyduğu 550 kuruş yarılan yere düşmüştür. Paranın sadece 130 kuruşu kurtarılmıştır²⁴.Hasarın kaydedildiği deftere,Meğri iskelesinde 90 yarı hasarlı veya tamamen yıkılmış mağaza, dükkân ve oda ile 1 ölüm vakasının gerçekleştiği kaydedilmiştir. Hasar gören ve tamamına yakın bir kısmı büyük dükkân veya eşya/erzak deposu işlevi gören mağazaların tamamı gayrimüslimlere aittir. Bu hasar muhtemelen yaşanan ilk deprem esnasında gerçekleşmiştir.

Meğri depreminin neden olduğu hasarı tespit amacıyla gönderilen Binbaşı Zühdü Bey,Meğri köylerinde yapılan tahkikatın neticesini payitahta sunmak amacıyla bir deftere kaydetmiştir.Deftere, hasar gören evler hane sahiplerinin ismi ile birlikte köy köy kaydedilmiştir. Ölümler de hane sahipleri ile olan akrabalık ilişkisi belirtilmek suretiyle kaydedilmiştir.Ayrıca köylerde bulunan ve hasar gören kamu binaları da kaydedilmiştir.

Depremden etkilenen köylerde bulunan evlerin tamamen mi yoksa kısmen mi yıkıldığını belirten bir ibare bulunmamaktadır. Sadece Elvis Köyünde depremden etkilenen evlerdeki hasar *yıkılmış, sakat olmuş, yarılmış* ifadeleri ile kaydedilmiştir. Yine Faralya Köyünde üç evin eşyalarıyla birlikte *dağ altında kaldığı* belirtilmiştir²⁵. Burada muhtemelen sarsıntı sonrasında dağdan kopan kayaların evlerin üstüne düştüğü kastedilmiştir.

²⁰ BOA.,İ.MVL., 209/6790, Lef:3.

²¹ 19 yüzyılda 1 kantar 56.4496 kg’dır. Bkz. Halil İnalçık, “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, (Çev. Eşref Bengi Özbilen), **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 73, İstanbul 1991, s. 44.

²² 19. Yüzyılda bir duvarcı arşını 0.758 metredir. Bkz. Halil İnalçık, **a.g.m.**, s.44.

²³ **Ceride-i Havadis**, Numara:530(6 Receb 1267/7 Mayıs 1851)

²⁴ BOA.,İ.MVL., 209/6790, Lef:3.

²⁵ BOA.,İ.MVL., 209/6790, Lef:5

1851 Meğri Depremi

Sarsıntıdan etkilenen köylerdeki hane sayıları göz önünde tutulduğunda en fazla yıkımın olduğu yerlerin Keçiler, Gökbend ve Faralya Köyleri olduğu dikkati çekmektedir. Rum nüfusun barındığı ve 377 hanenin yıkıldığı Elvis Köyündeki toplam hane sayısı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1844-45 temettuat sayımına göre²⁶ bünyesinde 70 hanenin bulunduğu Patlangıç Köyünde hasarlı ev kaydı bulunmamaktadır. Özel yaşam alanlarına ek olarak köylerde bulunan ibadethaneler ve eğitim kurumları da hasar görmüştür. Hasar tespit defterinden anlaşıldığı kadarıyla depremden etkilenen köylerin hemen hemen tamamındaki cami ve mescitler ya tamamen ya da kısmen yıkılmıştır. Elvis Köyünde bulunan Meryem Ana ve Mihail Manastırı da depremden kısmen etkilenmiştir. Kırancağıl ve Patlangıç Köylerindeki su sarnıçları da hasar görmüştür.

Tablo 1: 1851 Depreminin Neden Olduğu Hasarın Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

	Hane	Cami	Mescit	Manastır	Sarnıç	Dükkan	Mağaza	Mektep	Han
Keçiler	38	1						1	
Gökbend	51	1	1					1	
Dont	20	1						1	
Ovacık	23	1							
Çatallar	19	1						1	
Kırancağıl	5		1		1				
Cedid	13								
Hastahane	9								
Belan	10	1						1	
Manastır	11	1	1						
Ebuhora	11	1							
Eldelek	9	1	1						
Patlangıç		1			1				1
Elvis	377			2					
Çulha	47	2							
Megri iskelesi									

²⁶ BOA., Maliye Vâridât Muhasebesi Temettuat Defterleri (ML. VRD.TMT.d.), no: 2341.

Muhammed YAZICI

Faralya	43	1							
Minare	3								
Yakabağ	25	1							
Boyasi	18		1						
Dodurga	20	1			1				
Girdev	10								
Timurlar	15								
Çaykenarı	8								
Sukargısı?	5								
Gülümet	15	1							
Balice		1							
Boluç/Boluh?	12								
Karaköy	15	1							
Toplam	832	18	5	2	3			5	1

Tablo 2: 1851 depreminde hasar gören evlerin, 1844-45 yılındaki veriler ışığında yerleşim yerlerindeki toplam hanelere oranı

	Hane Sayısı (1851 Depreminde Gören)	Hasar	Hane Sayısı²⁷ (1844-45)	Yıkılan hanelerin toplam hane sayısına oranı
Keçiler	38		49	% 77,5
Gökbend	51		58	% 87,9
Dont	20		61	%32,7
Ovacık	23			
Çatallar	19			
Kırancağıl	5		9	% 55,5

²⁷ Meğri ve Eşen Kazalarına ait H.1260-1261 tarihli Temettuat Defterleri için bkz. BOA., ML. VRD.TMT.d., no:1894, 1896, 1898, 1900, 1903, 1904, 1905, 1906, 2323, 2324, 2325, 2327, 2328, 2329, 2330, 2332, 2333, 2336, 2340, 2341.

1851 Meğri Depremi

Cedid	13	17	%76,4
Hastahane	9	16	% 56,25
Belan	10	17	% 58,8
Manastır	11	23	% 47,8
Ebuhora	11	16	% 68,75
Eldelek	9	40	% 22,5
Patlangıç	-	70	
Elvis	377		
Çulha	47	166	%28,3
Megri iskelesi			
Faralya	43	55	% 78,1
Minare	3	22	% 13,6
Yakabağ	25		
Boyasi	18	29	% 62
Dodurga	20	51	% 39,2
Girdev	10	16	% 62,5
Timurlar	15		
Çaykenarı	8	27	%29,6
Sukargısı?	5		
Gülümet	15	37	% 40,5
Boluç/Boluh?	12		
Karaköy	15	13	

İlgili defter incelendiğinde 1851 depreminde hayatını kaybedenlerin sayısının 21'i kadın ve 17'si erkek olmak üzere 45²⁸ olduğu görülmektedir. Bu rakamın önemli bir kısmının yaşlı ve çocuklar oluşturmaktadır. Yıkılan ev sayısı dikkate alındığında 45 ölüm vakasının oldukça az olduğu fark edilmektedir. En fazla ölümün gerçekleştiği yerleşim yeri, evlerin yaklaşık % 76'sının zarar gördüğü Cedid Köyüdür.

²⁸ Hasar tespit defterinde ölüm vakalarının 3'ünde cinsiyeti anlamamıza olanak sağlayacak bir ifade bulunmamaktadır. 4'ünde ise ölen şahsın hane sahibiyle olan yakınlığı sadece torunu olduğu şeklinde kayıt altına alınmıştır.

Muhammed YAZICI

Tablo 3: 1851 Meğri Depreminde Hayatını Kaybedenler

Köy İsmi	Hayatını kaybedenler	Toplam
Gökbend	Kara Yusuf oğlu Ömer'in eği ve kızı	2
Gökbend	Kara Yusuf oğlu Mustafa'nın kızı	1
Gökbend	Karaoğlan oğlu Yusuf'un kızı	1
Gökbend	Yusuf oğlu Mehmed'in kardeği ve validesi	2
Gökbend	Koca İsa oğlu Ali'nin validesi	1
Çatallar	Elhac Gökçeoğlu Ahmed'in oğlu	2
Kırancağıl	Kel Ahmedoğlu'nun oğlu ve kızı	2
Kırancağıl	Tahancıoğlu Ömer'in eği ve oğlu	2
Kırancağıl	Molla oğlu Hüseyin'in üç oğlu ve kızı	4
Cedid	Çorukoğlu Hasan Ali'nin kendisi eği, torunu ve oğlu	4
Cedid	Kara Bekir'in eği	1
Cedid	Hasan Usta'nın kendisi, eği ve iki torunu	4
Cedid	Araboğlu Muhsin'in oğlu ve kızı	2
Cedid	Karacanoğlu Süleyman'in eği	1
Cedid	Karadenizli Hasan'ın oğlu ve kızı	2
Hastahane	Abalıoğlu Hasan'ın eği, oğlu ve kızı	3
Hastahane	İmamoğlu Ali'nin validesi ve kızı	2
Eldelek	Emir Ali oğlu İsmail'in oğlu	1
Megri İskelesi	Antalya'lıYani'nin baldızı	1
Faralya	Kör Ahmed oğlu Hasan'ın oğlu	1
Faralya	Kör Hüseyin oğlu Mehmed'in validesi	1
Faralya	Bakırcıoğlu Naif'in oğlu	1
Minare	Belirtilmemiş	1
Yakabağ	Belirtilmemiş	2
Girdev	Belirtilmemiş	1
Toplam		45

4.DEVLETİN ALDIğI ÖNLEMLER

Meğri'de meydana gelen deprem için bölgeye giden Zühdü Bey'in gönderilme amaçlarından ilki evleri yıkılan insanların başka mahallere yerleştirilmesidir. Fakat yapılan araştırmalarda bu görevin ne şekilde ifa

1851 Meğri Depremi

edildiğine dair bir bilgiye ulaşamamıştır. İkinci, belki de Osmanlı Devleti açısından en önemli görevi 19. yüzyılda Menteşe Sancağının deniz ticareti yapılan limanlarından biri olan Meğri Limanında meydana gelen hasarın tespitidir. Hazırlanan hasar tespit defterinde konuyla ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere sadece iskelede mevcut ve çoğu ticari amaçlı yapılarla ilgili hasar bilgileri bulunmaktadır.

Bahr-i Sefid Valisi depremde hasar gören cami, mescit gibi dini amaçlı vakıf binalarının tamirlerinin 1 yük 75000(175.000) kuruşa mal olacağını devlet merkezine bildirmiştir. *Meclis-i Vala'da* yapılan görüşmeler neticesinde bu yapıların vakıfları olmayanlarının tespit edilmesi ve vakfı olanların da ne şekilde idare edildiğinin tespit edilmesi istenmiştir²⁹. Elvis Köyünde bulunan hasarlı manastırların tamirleri hususunda bir bilgi bulunmamakla birlikte muhtemelen manastır vakıflarınca tamirleri yapılmıştır.

Depremde zarar gören ev, oda, dükkân ve mağaza gibi mülklerin tamirleri muhtemelen sahipleri tarafından yapıldı. Tamir masrafları için gerekli malzemenin temini ve işçilik ücretlerinin getireceği yükten dolayı, depreme maruz kalan halk ödemek zorunda oldukları ve “*virgü*”³⁰ olarak adlandırılan 231.285,5 kuruşluk verginin affi talebinde bulundu. Maliye nazırının, *Meclis-i Vala'ya* taşıdığı bu vergi affi talebi hazinenin o dönemdeki vaziyetine uygun gelmediğinden reddedildi. Fakat depremin etki alanındaki ahalinin içinde bulunduğu durum göz önünde bulundurularak verginin bir sene ertelenmesi kararlaştırıldı³¹.

5.SONUÇ

İlkçağlardan itibaren önemli depremlere maruz kalan Meğri ve civarında meydana gelen 1851 depremi önemli sayıda can kaybına neden olmasa da tahripkâr etkilerini daha çok binalar üzerinde göstermiştir. Önemli sayıda özel yaşam alanı olan ev ve depremin etkili olduğu köylerdeki camilerin önemli bir kısmı zarar görmüştür. Artçı sarsıntıların birkaç ay devam ettiği deprem şüphesiz bölgede büyük bir korku yaratmıştır. Depremden etkilenen bölge ahali vergi affi talebinde bulunmuş fakat bu merkezce reddedilmiştir.

²⁹ BOA., Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Yazışmaları, (A.,MKT.MVL.), 49/23.

³⁰ Tanzimat'la birlikte önceden “tekâlif-i örfiye” adı altında toplanan pek çok vergi birleştirilerek “*virgü*” adı altında tek bir vergi alınması kararlaştırılmıştır. Bu verginin miktarı Maliye Nezareti tarafından yalnızca liva düzeyinde belirlenmiş sonra kazalar, mahalleler ve köyler arasında bölüştürülmüştür. Vergi yükü daha sonra haneler arasında “*hâl ve tahammül ve ticaret ve temettüine göre komşuca*” paylaştırılmıştır. Bkz. Tevfik Güran, Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 60. Yıl Özel sayısı, C.49, İstanbul 1998, s.81.

³¹ BOA., İ.MVL., 227/7790, Lef:1,2; BOA., Cevdet Maliye ,(C.ML.), 227/9483; BOA.,A.,MKT.MVL., 52/13.

Fakat depremin neden olduğu tahribat göz önünde tutularak vergilerin bir sene ertelenmesi kararlaştırılmıştır.

KAYNAKÇA

- A.AMD.,30/39
İ.DH., 230/13817, 230/13825
C.ML., 227/9483
A.MKT.MVL.,49/23, 52/13, 52/38
İ.MVL.,209/6790, 227/7790
Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Vâridât Muhasebesi Temettuat Defterleri., (ML. VRD.TMT.d.) no:1894, 1896, 1898, 1900, 1903, 1904, 1905, 1906, 2323, 2324, 2325, 2327, 2328, 2329, 2330, 2332, 2333, 2336, 2340, 2341
Takvim-i Vekayi, Defa:445
Ceride-i Havadis, Numara:524, 526, 527, 528, 520, 535, 538,544, 555, 584, 587
ADIYEKE, A.Nükhet-Nuri Adıyeke (2012), “1856 Girit Depremi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.31, S.51, s.1-38.
AMBRASEYS, Nicalas N.-Caroline F. Finkel (2006), **Türkiye’de ve Komşu Bölgelerde Sismik Etkinlikler, Bir Tarihsel İnceleme, 1500-1800**, TÜBİTAK, Ankara 2006.
ARIK, Feda şamil (1997), “Bizans Döneminde İstanbul’da Depremler”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.19, S.30, Ankara, s.299-317.
ARIK, Feda şamil (1992), “Selçuklular Zamanında Meydana Gelen Depremler”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 16, Sayı: 27, s.13-32.
DARKOT, Besim (1997), “Menteşe”, **İ.A.,C.VII**, s.722-724.
DOĞAN, Mesut (2009), “Tarihi Coğrafya’dan Bir Örnek: Telmessos”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, S. 19, s.55-68.
GÜRAN, Tefvik (1998), “Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 60. Yıl Özel sayısı, C.49, İstanbul, s.79-95.
İNALCIK, Halil (1991), “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, (Çev. Eşref Bengi Özbilen), **TürkDünyası Araştırmaları**, S. 73, İstanbul, s. 21-49.
KILIÇ, Orhan (1999), “Mühimme Defterlerine Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Meydana Gelen Depremler”, **Osmanlı(Toplum)**, C.V, s.671-677.
KUZUCU, Kemalettin (1999), “Osmanlı Döneminde İstanbul Depremleri”, **Osmanlı(Toplum)**, C. V, s.678-686.
KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.,**Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)**, TTK, Ankara 2010.
MUşMAL, Hüseyin (2008), “Konya Eyaleti Ilgın Kazası’nda Yaşanan 1866 Depremi Üzerine Bir İnceleme”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.20, Konya, s.517-527.

1851 Meğri Depremi

- SATILMIŞ, Selahattin (2012), “Osmanlı’da Bir Afet Yönetim Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi”, **HistoryStudies**, Vol. 4/1, s.503-527.
- SEZER, Hamiyet (1996),1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 18, S. 29, Ankara, s.169-197.
- SEZER, Lütfi İhsan (2003), “Muğla Yöresinde Deprem Aktivitesi ve Riski”, **KuvaternerÇalıştay IV**, İTÜ Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü, İstanbul, s.111-120.
- SEVİN, Veli (2001) , **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I**, TTK, Ankara.
- UYKUCU, Ekrem (1983), **Muğla Tarihi**, Gümüş Basımevi, İstanbul.

Ek 1:1900 öncesi Muğla ve yöresinde meydana gelen depremler³²

Tarih	Açıklama
M.Ö 240	Fethiye
M.Ö 141	Fethiye
142	Fethiye Körfezi
528	Antalya ile Fethiye arasındaki kıyıda sarsıntılar; üst merkez Fethiye veya Meis kırık bölgeleri ile ilgilidir.
15 Temmuz 554	Güneybatı Anadolu Körfezleri; Bodrum depremi
3 Mayıs 1481	Rodos Adası Anadolu’nun güney kıyıları
1609	Rodos
1631	Ege kıyıları. Peçin(Milas).
1635	Rodos
1660	Rodos
1741	Rodos
1776	Rodos
1849	Antalya ve Rodos
28 Şubat 1851, 3 Nisan 1851	Fethiye ve Rodos; üstmerkezin Rodos ile Fethiye arasındaki denizaltı çukurluğunda bulunduğu muhtemeldir.
19 Ekim 1852	Fethiye. Çeşme, şiddetli.
1855	Fethiye Körfezi

³² Nuriye Pınar-ErvinLahn, **a.g.e.**, s.30-60; Lütfi İhsan Sezer, **a.g.m.**, s.111.

Muhammed YAZICI

12 Ekim 1856	Rodos ve İstanköy, Aydın'da hissedilmiş.
1857	Marmaris
1859	Rodos
1862	Marmaris
2 Ekim 1864	Meis Adasında hasar ve yarıklar; Fethiye'de şiddetli; Çeşme'de duyulmuştur; üst merkezi Meis'de olmalıdır.
1865	Rodos
1 Aralık 1869	Kerme körfezine bağlı bölgede tahribat; Ula, Muğla ve Marmaris'de hafif hasar; Rodos ve İzmir'de hissedilmiştir. Üst merkezi Kerme körfezindedir.
22 Şubat 1870	Rodos ve Fethiye; şiddetli; kıyıda toprak yükselmeleri; belki büyük Akdeniz depreminin öncü bir hareketi.
7 Haziran 1871	Marmaris'te hafif hasarlar; üst merkez Sporat adalarındadır. Bütün güneybatı Anadolu'da duyulmuştur.
Nisan 1885	Rodos; oldukça şiddetli.
6 Ekim 1886	Ege bölgesinin büyük bir kısmında hissedilen, birçok "relais" ve replik hareketlerinden müteşekkil olan bir deprem serisi esnasında Balat(Söke), Sağır, Bigadiç, Aydın, Köyceğiz, Marmaris civarında çeşitli hafif hasarlar vücuda gelmiştir.
Ağustos 1887	Muğla, Köyceğiz, Çine, Denizli, Menemen, Gördes, Kula, Alaşehir; şiddetli; birçok relais ve replik hareketleri.
Kasım 1887	Çeşme, Muğla. Şiddetli.
13-25 Ekim 1889	Midilli'de tahribat; Sakız, İzmir, Çanakkale'de şiddetli; Muğla, İstanbul, Tekirdağ hafif.
26 Haziran 1896	Marmaris ve Kerme Körfezi civarında hasar; Fethiye'de hissedilmiştir.
27 Ekim 1896	Rodos
Mayıs 1897	Muğla, Köyceğiz, Fethiye, Rodos.
Haziran 1900	Köyceğiz, Hafif.
Temmuz 1900	Muğla, hafif.

1851 Meğri Depremi

Ek 2: 1851 Megri Depreminin Etkili Olduğu Alan

